

**UCHWAŁA NR XIX.124.2012
RADY MIEJSKIEJ W TWARDOGÓRZE
Z DNIA 21 CZERWCA 2012 ROKU**

w sprawie: przyjęcia Gminnego Programu Wspierania Rodziny na lata 2012 – 2014.

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 nr 142, poz.1591 z późn. zm.) oraz art. 176 ust. 1, art. 179 ust. 2 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. Nr 149, poz.887) **Rada Miejska w Twardogórze uchwala, co następuje:**

§ 1.

Przyjmuje się Gminny Program Wspierania Rodziny, który stanowi załącznik do niniejszej uchwały.

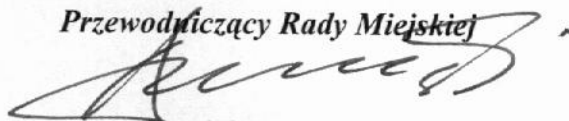
§ 2.

Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta i Gminy Twardogóra.

§ 3.

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady Miejskiej

Stanisław Adamski

UZASADNIENIE

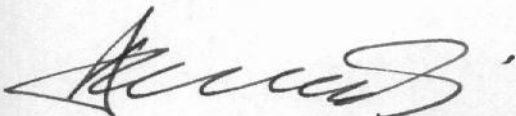
Gminny Program Wspierania Rodziny na lata 2012-2014 został przygotowany, jako jeden z elementów realizacji postanowień ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (zgodnie z art. 176 ust.1 Dz.U. Nr 149, poz.887 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny i pieczy zastępczej).

Program przedstawia kierunki działań zmierzających do tworzenia warunków dla rozwoju rodziny i opieki nad dzieckiem, szczególnie tych, które znajdują się w trudnej sytuacji życiowej.

Celem programu jest ukazanie możliwości rozwojowych rodziny i jej zdolności do przezwycięzania braków poprzez wspieranie i poprawę jej funkcjonowania przy ścisłej współpracy samorządu, organizacji pozarządowych i innych instytucji zajmujących się rodziną.

Ważnym aspektem jest to, że Program będzie służył, jako jeden z dokumentów niezbędnych przy ubieganiu się o dodatkowe środki finansowe w ramach ogłaszanych programów lub konkursów.

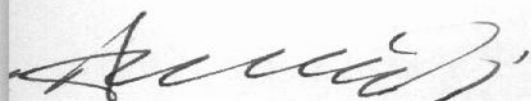
W związku z powyższym podjęcie uchwały jest uzasadnione.

Załącznik
do Uchwały Nr XIX.124.2012
Rady Miejskiej w Twardogórze
z dnia 21 czerwca 2012 roku

GMINNY
PROGRAM
WSPIERANIA
RODZINY
NA LATA
2012 - 2014

OPRACOWAŁ
MIEJSKO-GMINNY
OŚRODEK POMOCY SPOŁECZNEJ
W TWARDOGÓRZE

„Dzisiejszy człowiek, który żyje miłością i pięknem, to dziecko, które wczoraj żyło radością.”
Ronald Russell

Rodzina jest pierwszym i podstawowym środowiskiem wychowawczym dziecka. Istnieją różne typy rodzin reprezentujących różne rodzaje postaw wychowawczych, a te z kolei wpływają na przyjmowane przez dzieci i młodzież postawy społeczno-moralne. Prawidłowo funkcjonująca rodzina jest wartością, której – w odniesieniu zarówno do jednostki, jak i do całego społeczeństwa – nie można niczym równoważnym zastąpić.

Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny i pieczy zastępczej powstała dla dobra dzieci i określa zasady i formy wspierania rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych.

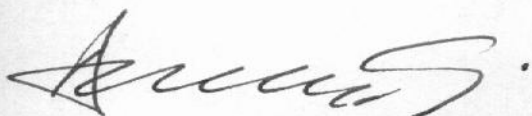
Na poziomie zarządzania lokalnego (gminnego) w zakresie polityki społecznej, podstawową rolę pełni Strategia Integracji i Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta i Gminy Twardogóra na lata 2012 – 2020. Strategia została opracowana w Miejsko-Gminnym Ośrodku Pomocy Społecznej przy merytorycznym wsparciu Ośrodka Kształcenia Służb Publicznych i Socjalnych – Centrum AV w Częstochowie.

Analiza sytuacji dziecka w gminie Twardogóra została dokonana na podstawie badań ankietowych przeprowadzonych w funkcjonujących na jej terenie placówkach oświatowych. Badania te pozwoliły zdiagnozować środowisko szkolne i rodzinne uczniów pod kątem występowania zachowań o cechach patologii społecznej oraz uzyskać informację na temat prowadzonych w szkołach działań opiekuńczo-wychowawczych, profilaktycznych i leczniczych. W sumie do analizy przedłożono 4 ankiety – wypełnione przez pedagogów szkolnych lub, w przypadku ich braku, dyrektorów – z następujących placówek oświatowych:

- Szkoła Podstawowa nr 1 im. Polskich Noblistów w Twardogórze (liczba uczniów: 263),
- Szkoła Podstawowa nr 2 im. Jana Pawła II w Twardogórze (liczba uczniów: 273),
- Szkoła Podstawowa w Grabownie Wielkim (liczba uczniów: 98),
- Gimnazjum nr 1 im. Polskich Olimpijczyków w Twardogórze (liczba uczniów: 462).

Zasoby i oferta szkolna

Z analizy ankiet wynika, że 3 placówki zatrudniają pedagoga (brak w SP w Grabownie Wielkim), 1 logopedę (SP nr 1 w Twardogórze), 1 psychologa (Gimnazjum nr 1 w Twardogórze), a 2 pielęgniarkę (SP nr 1 i Gimnazjum nr 1 w Twardogórze). Żadna szkoła nie zatrudnia doradcy zawodowego.

Wszystkie badane placówki prowadzą dożywianie uczniów, a 3 z nich (poza SP nr 1 w Twardogórze) zgłosiły potrzebę zwiększenia o 65 liczby dzieci i młodzieży objętych tym rodzajem pomocy.

Wszystkie placówki zapewniają uczniom dostęp do Internetu, każda umożliwia korzystanie z sali gimnastycznej. Żadna szkoła nie prowadzi klas integracyjnych. Uczniowie badanych placówek nie zgłaszają problemów z dojazdem do szkoły.

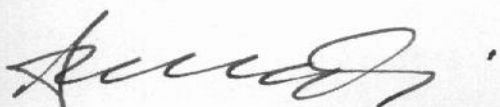
Szkoły oferują dzieciom i młodzieży zajęcia dodatkowe. Najczęściej przyjmują one postać różnorodnych tematycznie kół zainteresowań (m.in. koła humanistyczne, teatralne, przyrodnicze, artystyczne, dziennikarskie, fotograficzne, informatyczne, techniczne, komputerowe, wokalne, taneczne) oraz zajęć językowych i sportowych. Jednocześnie badane placówki prowadzą zajęcia dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Wśród nich organizowane są zajęcia wyrównawcze (4 szkoły), korekcyjno-kompensacyjne (4), socjoterapeutyczne (2), logopedyczne (1), psychoterapeutyczne (1), terapia pedagogiczna (1) oraz terapia indywidualna z uczniem zdolnym (1).

Problemy dosięgające uczniów i ich rodziny

Ankietowani identyfikowali problemy, które w najpoważniejszym stopniu dosięgają uczniów i ich rodziny, w dwojaki sposób, tj. odpowiadając na pytanie o charakterze otwartym oraz wypełniając zamknięty katalog cech patologicznych obejmujący 14 zmiennych.

Określając problemy w odpowiedzi na pytanie otwarte, badani wskazywali głównie na dysfunkcje występujące w domu, odnoszące się do alkoholizmu rodziców oraz ich bezradności opiekuńczo-wychowawczej. Pedagodzy zwracali również uwagę na zjawisko ubożenia rodzin, które powodowane jest rosnącym bezrobociem. Istotnym problemem jest według badanych rozbitcie rodzin powstające na skutek rozwodów, separacji rodziców czy wyjazdu jednego z rodziców do pracy za granicę.

Wypełniając zamknięty katalog cech patologicznych, ankietowani stwierdzali ich obecność, podając jednocześnie liczbę ujawnionych przypadków. Szczegółowe informacje na temat zdiagnozowanych w środowisku szkolnym i w domu rodzinnym uczniów problemów społecznych zawiera poniższa tabela.

Problemy występujące w środowisku szkolnym i rodzinnym dzieci i młodzieży z gminy

cechy patologii społecznej	obecność poszczególnych cech	
	występuje (liczba ujawnionych przypadków)	nie występuje
sięganie po alkohol	3 (40, w tym: 25 w domu rodzinnym)	1
sięganie po narkotyki	1 (3)	3
palenie papierosów	2 (25)	2
ucieczki z domu		4
kradzieże	1 (2)	3
agresja i przemoc, w tym: poniżanie, zastraszanie, znęcanie się, bicie, wymuszanie pieniędzy, zmuszanie do palenia papierosów	2 (31)	2
autoagresja	1 (1)	3
przestępczość ujawniona		4
niszczenie mienia szkolnego	1 (2)	3
udział w grupach negatywnych		4
problemy wymagające nadzoru kuratora sądowego	2 (11)	2
przemoc w rodzinie	2 (10)	2
zaniedbanie przez dom	4 (54)	
wykorzystywanie seksualne		4

Dane z badań ankietowanych przeprowadzonych w placówkach oświatowych gminy.

Do problemów najczęściej występujących w szkole i w domu rodzinnym dzieci i młodzieży ankietowani zaliczyli: zaniedbanie przez dom (w każdej badanej placówce), sięganie po alkohol (głównie przez rodziców), stosowanie agresji i przemocy oraz palenie papierosów. Ponadto w dwóch szkołach odnotowano problemy wymagające nadzoru kuratora oraz przypadki stosowania przemocy

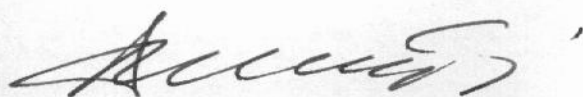
w rodzinie. Problemami o charakterze incydentalnym były autoagresja, niszczenie mienia szkolnego, kradzieże oraz sięganie po narkotyki. Warto zauważyć, iż w żadnej z badanych placówek nie zarejestrowano problemu ucieczek z domu, przestępczości, udziału w grupach negatywnych czy wykorzystywania seksualnego.

Niektóre problemy, w zależności od wieku uczniów, występowały z różnym natężeniem. Większą intensywność takich zjawisk jak: zaniedbanie przez dom, agresja i przemoc, w tym m.in. poniżanie, zastraszanie, znęcanie, bicie, wymuszanie pieniędzy oraz palenie papierosów dostrzeżono u młodzieży gimnazjalnej.

Badania i działania profilaktyczne i naprawcze konieczne do przeprowadzenia

Wskazując badania konieczne do przeprowadzenia wśród dzieci, młodzieży i ich rodziców, pedagodzy stwierdzili, iż należy przede wszystkim dokładnie zdiagnozować sytuację materialną i mieszkaniową rodzin. W opinii ankietowanych trzeba również dokładnie rozpoznać charakter procesu opiekuńczo-wychowawczego odbywającego się w domach rodzinnych uczniów, w szczególności relacje dzieci i młodzieży z rodzicami. Zdaniem pedagogów należy zbadać natężenie konfliktów i dysonansów w rodzinie prowadzących do patologii i krzywdzących zachowań wobec dzieci. Ważne jest także zwrócenie uwagi na wykorzystywane przez rodziców metody wspierania rozwoju dziecka.

Konieczność przeprowadzenia dodatkowych działań profilaktycznych na terenie szkoły widzą przedstawiciele tylko dwóch placówek (SP nr 2 i Gimnazjum nr 1 w Twardogórze). Określając działania profilaktyczne i naprawcze, które należałoby przeprowadzić w szkołach, pedagodzy wskazywali głównie na potrzebę kształtowania wśród uczniów postaw sprzyjających ich rozwojowi indywidualnemu i społecznemu, m.in. poprzez stworzenie dzieciom i młodzieży możliwości rozwijania zainteresowań. Zdaniem ankietowanych należy objąć pomocą psychologiczno-pedagogiczną szczególnie uczniów z problemami emocjonalnymi. Zwracano także uwagę na konieczność kontynuowania pedagogizacji rodziców – edukacji w zakresie wychowania dziecka, jego rozwoju i specyficznych zachowań charakterystycznych dla określonego wieku.

Współpraca szkół z rodzicami uczniów

Przedstawiciele wszystkich, poza jedną (Gimnazjum nr 1 w Twardogórze), ankietowanych placówek uznali współpracę z rodzicami uczniów za zadowalającą. W jej ramach odbywają się spotkania indywidualne i klasowe (zebrania), pogadanki, spotkania Rady Rodziców, konsultacje z dyrektorem szkoły, pedagogiem oraz przedstawicielami Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej. Ponadto organizowane są imprezy klasowe (Wigilia, Andrzejki, Dzień Matki) i uroczystości szkolne. Rodzice zachęceni są do aktywnego uczestniczenia w życiu szkoły, np. poprzez pomoc i opiekę w trakcie wycieczek klasowych. Pedagodzy z Gimnazjum nr 1 są zdania, iż przyczyną niezadowalającej współpracy szkoły z rodzicami jest ich bierny udział w zebraniach i spotkaniach z nauczycielami.

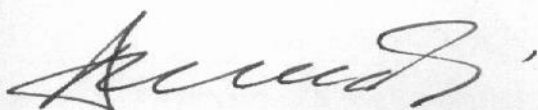
Współpraca szkół z instytucjami i organizacjami wspierającymi dzieci, młodzież i rodziny

Podobnie jak w przypadku oceny współpracy szkół z rodzicami, przedstawiciele wszystkich, poza jedną (Gimnazjum nr 1 w Twardogórze), badanych placówek stwierdzili, że współpraca z instytucjami i organizacjami wspierającymi dzieci, młodzież i rodziny jest zadowalająca. Do podmiotów tych zaliczyli: Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, Gabinet Zamiejscowy Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej z siedzibą w Twardogórze, Urząd Miasta i Gminy Twardogóra, Wrocławskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli, Gminny Ośrodek Sportu i Rekreacji, Bibliotekę Publiczną, Komisję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Bank PKO, Policję Sąd Rodzinny i Nieletnich, Ośrodek Zdrowia, Caritas Diecezji Kaliskiej oraz Parafię Twardogóra.

Potrzeby dzieci i młodzieży

Wskazując najpilniejsze potrzeby dzieci i młodzieży, pedagodzy zwrócili uwagę na konieczność zapewnienia im szerszego dostępu do alternatywnych form spędzania czasu wolnego. W tym kontekście pojawił się pomysł budowy placów zabaw, kina oraz zwiększenia liczby i zróżnicowania repertuaru imprez kulturalnych. Ankietowani widzieli potrzebę uświadamiania młodzieży i ich rodzicom zagrożeń związanych z sięganiem po środki psychoaktywne (narkotyki, alkohol). Wśród najpilniejszych potrzeb wymieniono również konieczność objęcia dożywianiem uczniów, którzy tego wymagają, a do tej pory nie byli objęci tą formą wsparcia, oraz zmniejszenie poziomu bezrobocia, a tym samym podniesienie statusu materialnego wielu rodzin.

Możliwości przyczynienia się szkół do poprawy sytuacji dzieci i młodzieży

Zastanawiając się nad tym, w jaki sposób szkoła może się przyczynić do poprawy sytuacji dzieci i młodzieży w gminie, pedagodzy wskazywali przede wszystkim na możliwość zagospodarowania czasu wolnego, m.in. poprzez organizowanie zajęć pozalekcyjnych (np. świetlicowych) oraz kół zainteresowań. Przedstawiciel SP nr 2 wyraził postulat zwiększenia etatów dla nauczycieli w świetlicy szkolnej. Ponadto korzystne byłoby wydłużenie czasu pracy biblioteki szkolnej, w której uczniowie mogliby odrabiać wspólnie z pedagogiem lekcje, korzystać z Internetu i podręcznego księgozbioru.

Według respondentów szkoła ma obowiązek nie tylko stwarzać optymalne warunki do nauki i wypoczynku, ale także eliminować złe nawyki zachowania (np. wandalizm), korygować niewłaściwie ukształtowane poglądy i postawy moralne oraz wpajać uczniom zasady poszanowania mienia społecznego.

Zdaniem badanych szkoła może wspomagać rodzinę w wychowaniu dziecka poprzez poradnictwo, diagnozowanie sytuacji dziecka w środowisku, koordynację działalności opiekuńczo-wychowawczej polegającą m.in. na: kierowaniu na konsultacje do Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej, objęciu dziecka pomocą terapeutyczną, uświadamianiu rodzicom ich priorytetowej roli w kształtowaniu osobowości dziecka.

Działalność PCPR-u w odniesieniu do ludności gminy w latach 2008-2010

	2008 r.	2009 r.	2010 r.
liczba dzieci z gminy zgłoszonych do adopcji	–	1	2
liczba dzieci z gminy adoptowanych	–	1	2
liczba dzieci z gminy umieszczonych w rodzinach zastępczych	9	11	12
liczba dzieci z gminy umieszczonych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych	11	13	13
liczba dzieci z gminy przebywających w rodzinach zastępczych	9	11	11
liczba dzieci z gminy przebywających w placówkach opiekuńczo-wychowawczych	9	13	12
liczba rodzin zastępczych, które objęły opieką dzieci z gminy	1	1	1
liczba usamodzielnianych dzieci z gminy	7	9	12

Dane Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Oleśnicy

W latach 2008-2010 tylko po jednej rodzinie zastępczej (każdego roku) objęto opieką dzieci z gminy, a łączna liczba dzieci w nich umieszczonych zwiększyła się z roku na rok (z 9 w 2008 r. do 11 w 2010 r.). W latach 2009-2010 wzrosła również liczba dzieci z gminy, które przebywały w rodzinach zastępczych (z 9 w 2008 r. do 11 w latach 2009-2010).

W 2009 i 2010 roku do adopcji zgłoszono odpowiednio 1 i 2 dzieci z gminy. Zgłoszone dzieci zostały adoptowane.

Jeśli chodzi o pobyt dzieci z gminy w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, ich liczba w latach 2008-2010 wahała się (9 w 2008 r., 13 w 2009 r., 12 w 2010 r.). Z kolei liczba dzieci z gminy umieszczonych w tego typu placówkach, w roku 2008 wynosiła 11, zaś w latach 2009-2010 – 13. Warto dodać, iż w analizowanym okresie zwiększała się liczba usamodzielnionych, pochodzących z gminy wychowanków rodzin zastępczych i placówek opiekuńczo-wychowawczych (z 7 w 2008 r. do 12 w 2010 r.).

Cel programu;

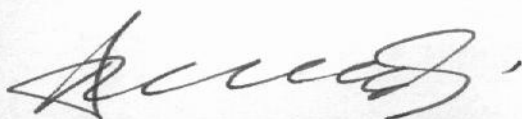
Wspieranie rodzin oraz wspomaganie rozwoju dzieci i młodzieży

Cele operacyjne:

1. Wzmacnianie rodzin, podnoszenie poziomu ich funkcjonowania.
2. Pomoc rodzinom będącym w kryzysie; rozwijanie systemu wsparcia.
3. Wsparcie dzieci i młodzieży w kształceniu i wszechstronnym rozwoju.

Kierunki działań do celów programu:

1. Praca z rodzinami w zakresie właściwego wypełniania ról rodzicielskich, prowadzona m.in. przez pracowników MGOPS-u i placówek oświatowych oraz asystentów rodziny.
2. Zatrudnianie asystentów rodziny.
3. Zintensyfikowanie pracy socjalnej z rodzinami, w szczególności dotkniętymi bezradnością opiekuńczo-wychowawczą.
4. Udzielanie przez MGOPS pomocy rodzinom znajdującym się w trudnej sytuacji materialnej z systemu pomocy społecznej oraz świadczeń rodzinnych i alimentacyjnych.
5. Zapewnienie rodzinom oraz osobom samotnie wychowującym dzieci dostępu do bezpłatnego poradnictwa specjalistycznego (rodzinnego, psychologiczno-pedagogicznego, prawnego, terapii rodzinnej itp.).

6. Zwiększenie dostępu dzieci i młodzieży do alternatywnych form spędzania czasu wolnego (w szczególności na obszarze wiejskim gminy), m.in. poprzez rozszerzenie oferty i dostępności zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych, w tym sportowo-rekreacyjnych i kulturalnych, organizowanie wypoczynku.
7. Rozszerzenie dożywiania dzieci uczęszczających do placówek oświatowych działających w gminie.
8. Wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży, w szczególności zamieszkałych na obszarze wiejskim gminy.
9. Zwiększenie dostępności opieki przedszkolnej w gminie.
10. Rozwijanie sieci i oferty świetlic w gminie.
11. Zintegrowanie działań na rzecz rodziny i dziecka w gminie poprzez stałą współpracę placówek oświatowo-wychowawczych i kulturalnych, jednostek pomocy społecznej i służby zdrowia, sądu rejonowego i kuratorów sądowych, policji, organizacji pozarządowych i kościoła.

Czas realizacji działań:

Działania ciągle w latach 2012-2014 (3 lata).

Podmioty odpowiedzialne za realizację działań:

Burmistrz Miasta i Gminy, Rada Miejska, Urząd Miejski, Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, placówka przedszkolna, placówki oświatowe szczebla podstawowego i gimnazjalnego, kulturalne, jednostki sportowo-rekreacyjne, placówki opiekuńczo-wychowawcze wsparcia dziennego.

Partnerzy w realizacji działań:

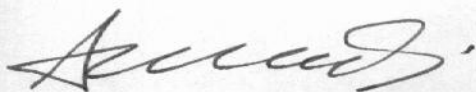
Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna, specjaliści, szkoła ponadgimnazjalna, placówki służby zdrowia, sąd rejonowy, kuratorzy sądowi, policja, organizacje pozarządowe, kościół.

Źródła finansowania działań:

Budżet samorządowy (gminny, powiatowy) i centralny, fundusze zewnętrzne, m.in. fundusze strukturalne Unii Europejskiej, inne programy, organizacje pozarządowe, sponsorzy indywidualni (krajowi i zagraniczni).

Wskaźniki monitoringowe:

- liczba rodzin objętych pracą socjalną,

- liczba asystentów rodziny oraz liczba rodzin objętych przez nich wsparciem,
- liczba rodzin objętych wsparciem z systemu pomocy społecznej, świadczeń rodzinnych i alimentacyjnych,
- liczba osób i rodzin objętych bezpłatnym poradnictwem specjalistycznym,
- liczba dzieci objętych dożywianiem,
- liczba dzieci objętych opieką przedszkolną,
- liczba świetlic oraz liczba dzieci z nich korzystających.

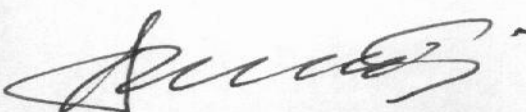
Prognoza zmian:

Podjęcie działań powinno przyczynić się m.in. do:

- spadku liczby rodzin zmagającymi się z problemami opiekuńczo-wychowawczymi,
- poszerzenia wiedzy w zakresie właściwego wypełniania ról rodzicielskich,
- zwiększenia dostępności wsparcia, w tym dla osób samotnie wychowujących dzieci,
- zwiększenia dostępności opieki przedszkolnej,
- zwiększenia szans edukacyjnych uczniów zamieszkałych na obszarze wiejskim gminy,
- zróżnicowania form spędzania czasu wolnego oraz wzrostu liczby dzieci i młodzieży z nich korzystających,
- poprawy koordynacji działań podmiotów wspierających rodzinę i dziecko.

Na realizację gminnego programu wspierania rodziny będą mają również wpływ następujące akty prawne;

- ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. 2001 r. Nr 142, poz. 1591 ze zmianami),
- ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz.U. z 2001
- ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (t.j. Dz. U. z 2007 r. Nr 70, poz. 473 ze zmianami),
- ustawa z 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (t.j. Dz. U. z 2006 r. Nr 139, poz. 992 ze zmianami),
- ustawa z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (t.j. Dz. U. z 2009 r. Nr 1, poz. 7 ze zmianami),

- ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. Nr 180, poz. 1493 ze zmianami).
- ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz. U. Nr 179, poz. 1485 ze zmianami),
- ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (t.j. Dz. U. z 2008 r. Nr 69, poz. 415 ze zmianami),
- ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz. U. Nr 122, poz. 1143 ze zmianami),
- ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2010 r. Nr 214, poz. 1407 ze zmianami),
- ustawa z dnia 21 czerwca 2001 r. o dodatkach mieszkaniowych (Dz. U. Nr 71, poz. 734 ze zmianami),
- ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (t.j. Dz. U. z 2010 r. Nr 234, poz. 1536 ze zmianami),
- Strategii Integracji i Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta i Gminy Twardogóra na lata 2012-2020

Podczas realizacji programu zajdzie również potrzeba odwołania się do innych aktów prawnych, m.in. z zakresu edukacji, kultury, ochrony zdrowia i budownictwa.

